

Art. 209. [Uchylanie się od alimentów]

§ 1. Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciężącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego.

§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.

Uwagi ogólne

Obowiązek alimentacyjny jest instytucją wynikającą z obowiązku wzajemnego wspierania się członków rodziny. Artykuł 87 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi: „Rodzice i dzieci są obowiązane do wzajemnego szacunku i wspierania się”.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy posługuje się terminem „obowiązek alimentacyjny” do określenia stosunku prawnego, powstałego w wyniku zaistnienia zdarzeń, z którymi ustawa wiąże powstanie obowiązku alimentacyjnego, takich jak urodzenie dziecka, przysposobienie dziecka, zawarcie małżeństwa. Ten sam termin użyty jest również na określenie roszczenia alimentacyjnego, powstałego w momencie ziszczenia się przesłanek określonych w art. 133–136 KRO. W myśl przepisu art. 133 KRO „Rodzice są obowiązani do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka są wystarczające na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania [§ 1]. Poza powyższym wypadkiem uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku [§ 2]”. W myśl art. 135 KRO, zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

Roszczenia o świadczenia alimentacyjne przedawniają się po upływie 3 lat. A niezaspokojone potrzeby uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty sąd uwzględnia, zasądzając odpowiednią sumę pieniężną (art. 137 KRO). Zgodnie zaś z art. 139 KRO, obowiązek alimentacyjny nie przechodzi na spadkobierców zobowiązanego, z wyjątkiem rat alimentacyjnych wymagalnych za życia spadkodawcy. Tak obowiązek alimentacyjny, jak i wynikające z niego roszczenia alimentacyjne nie mogą być przedmiotem obrotu.

Zgodnie z wyrokiem SN z 8.6.1976 r. (III CRN 88/76, OSNPG 1977, Nr 2, poz. 33) – stosownie do Uchwały siedmiu sędziów Sadu Najwyższego z 28.9.1949 r., która zachowała aktualność także na tle przepisów obowiązujących obecnie, dochodzenie alimentów za czas przeszły (za okres nieprzedawniony) dopuszczalne jest jedynie wtedy, gdy pozostały jeszcze niezaspokojone potrzeby osoby uprawnionej lub nieuregulowane zobowiązania zaciągnięte u osoby trzeciej na pokrycie tych potrzeb. Zasada ta znalazła swoje odbicie wprost w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w cytowanym powyżej przepisie art. 137 KRO (przepis dodany przez ustawę z 6.11.2008 r.). 13.6.2009 r. nastąpiła nowelizacja art. 135 KRO w zakresie

ustalenia sposobu wykonywania obowiązku alimentacyjnego. Zgodnie z przepisem art. 135 § 2, obowiązek alimentacyjny względem dziecka, które nie jest w stanie utrzymać się samodzielnie, albo wobec osoby niepełnosprawnej może być realizowany również przez osobiste starania o utrzymanie lub wychowywanie takiego dziecka lub osoby niepełnosprawnej.

Zasadą w polskim wymiarze sprawiedliwości jest orzekanie alimentów w formie świadczeń pieniężnych, płatnych okresowo, a wysokość alimentów ustalana jest w relacji do dochodu zobowiązanego. Artykuł 129 KRO wskazuje na kolejność obciążenia obowiązkiem alimentacyjnym. W myśl tego przepisu obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi. Obowiązek jednego małżonka do dostarczania środków utrzymania drugiemu małżonkowi po rozwiązaniu lub unieważnieniu małżeństwa albo po orzeczeniu separacji wyprzedza obowiązek krewnych tego małżonka (art. 130 KRO).

W myśl orzecznictwa sądowego w przypadku, gdy zobowiązania do alimentacji są w stanie zaspokoić potrzeby osób uprawnionych tylko w ograniczonym zakresie, wówczas uprawnieni mogą na podstawie art. 132 KRO żądać uzupełniających alimentów od zobowiązanych w dalszej kolejności. Stanie się tak również i wtedy, gdy małoletni nie pobiera świadczeń z funduszu alimentacyjnego i nie można ich wyegzekwować od ojca. Warto jeszcze zwrócić uwagę na treść art. 132 KRO, w myśl którego, uprawniony do alimentacji może dochodzić alimentów od zobowiązanego w dalszej kolejności, jeżeli osoba zobowiązana do alimentacji w bliższej kolejności nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskaniu od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z dużymi utrudnieniami.

Świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego

W świetle ustawy z dnia 1.10.2008 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7 ze zm.), osobom uprawnionym do alimentów fundusz alimentacyjny, powołany do wspierania osób uprawnionych w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych alimentów, zobowiązany jest do udzielania pomocy. Fundusz ten finansowany jest ze środków pochodzących z budżetu państwa. W preambule do ustawy podkreślono, że wsparcie ze strony państwa opiera się na konstytucyjnej zasadzie pomocniczości i skierowane jest jedynie do osób ubogich, które nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, gdyż na skutek bezskuteczności alimentów od osób wobec nich zobowiązanych, nie otrzymują należnego im wsparcia. Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentacji, prawo do świadczeń z funduszu przysługuje osobom uprawnionym do ukończenia przez nie 18 roku życia albo – gdy uczą się w szkole wyższej – do ukończenia przez nie 25 roku życia, albo w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności – bezterminowo.

Ustawa zawiera też legalną definicję „bezskuteczności egzekucji”. Oznacza ona egzekucję, w wyniku której w okresie ostatnich 2 miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych. Za bezskuteczną uważa się także niemożność wszczęcia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi alimentacyjnemu przebywającemu poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa wylicza powody niemożności wszczęcia takiego postępowania wobec dłużnika alimentacyjnego, zaliczając do nich: brak podstawy prawnej do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika, oraz niemożność wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania zobowiązanego za granicą.

Równocześnie ustawa wprowadziła określone kryterium dochodowe. W myśl dodanego w 2010 r. do ustawy art. 8a, organ właściwy wierzyciela przekazuje do biura informacji gospodarczej informację o zobowiązaniu lub zobowiązaniach dłużnika alimentacyjnego wynikających z tytułów, o których mowa w art. 28 ustawy, w razie zaległości za okres dłuższy niż 6 miesięcy.

Od 1.1.2012 r. w postępowaniu administracyjnym wobec dłużnika alimentacyjnego organ właściwy powinien złożyć do starosty wniosek o zatrzymanie dłużnikowi alimentacyjnemu prawa jazdy.

Przedmiot przestępstwa – przedmiot ochrony

Przyjęło się powszechnie uważać, że ustawowe typy przestępstw opisane w Kodeksie karnym grupowane są w rozdziałach według kryterium przedmiotu ochrony, czy inaczej mówiąc przedmiotu przestępstwa. Przestępstwo z art. 209 KK umieszczone jest w Rozdziale XXVI zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece”, a zatem według tego kryterium należało by przyjąć, że przedmiotem przestępstwa z art. 209 § 1 KK jest rodzina i opieka.

Przedmiotowa strona przestępstwa niealimentacji

A. Podmiot czynu zabronionego

Zgodnie z brzmieniem art. 209 KK, sprawcą przestępstwa w nim opisanego może być tylko osoba wyraźnie w nim wskazana. A więc podmiotem przestępstwa niealimentacji może być jedynie osoba, która na mocy przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest do tego zobowiązana. W myśl [art. 128](#) KRO, obowiązek alimentacyjny obciąża:

- 1) krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo albo
- 2) osoby, na których z mocy ustawy ciąży obowiązek alimentacyjny, albo obowiązek taki ciąży na mocy orzeczenia sądowego.

Ad 1) Na mocy ustawy obowiązek alimentacyjny obciąża osoby wymienione w [art. 129](#), [130](#), [131](#) i [132](#) KRO. Chodzi tu o krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo, współmałżonków, nawet w sytuacji, gdy małżeństwo zostało rozwiązane lub unieważnione, lub małżonkowie pozostają w separacji ([art. 130](#) KRO), przysposabiających ([art. 131](#)).

W myśl [art. 138](#) KRO w razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego. Roszczenia o świadczenia alimentacyjne przedawniają się po upływie 3 lat ([art. 137](#) KRO) i nie przechodzą na spadkobierców zobowiązanego ([art. 139](#) KRO).

Na mocy przepisu [art. 141](#) KRO ojciec niebędący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia kosztów związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu.

Cytowany przepis [art. 138](#) KRO mówi o umowie, jako o źródle obowiązku alimentacyjnego. Ponieważ [art. 209](#) KK penalizuje jedynie niewywiązywanie się z obowiązku alimentacyjnego opartego na ustawie lub orzeczeniu sądu, a nie wspomina nic o umowie jako jego podstawie, wydaje się, że podstawą odpowiedzialności karnej za niealimentację może na gruncie Kodeksu karnego być tylko ustawa lub orzeczenie sądu.

Obecne brzmienie [art. 209](#) KK nie wskazuje wyraźnie o jakie orzeczenia chodzi. Podkreśla, że mają to być jedynie orzeczenia sądowe. Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z 17.6.1993 r., [I KZP 4/93](#) (OSNKW 1993, Nr 7–8, poz. 39), która zachowała swoje znaczenie do dzisiaj, stanowi: „orzeczeniem stwierdzającym obowiązek łożenia na utrzymanie, o którym mowa w tym przepisie, jest każde orzeczenie zobowiązujące do świadczeń polegających na dostarczaniu osobie uprawnionej środków utrzymania”. *A. Marek* – słusznie – jako orzeczenie sądowe w rozumieniu [art. 209](#) KK traktuje umowę sądową zaopatrzoną w klauzulę wykonalności. Wykładnia ustawy i przytoczonej wypowiedzi Sądu Najwyższego przemawia za szerokim rozumieniem obowiązku opieki. Takie szerokie rozumienie obowiązku opieki zezwala na szerokie udzielenie osobom uprawnionym ochrony prawnej.

B. Czynność sprawcza

Czynność sprawcza przestępstwa niealimentacji polega na uporczywym uchylaniu się. Aby znamiona czynu zabronionego określonego w [art. 209](#) KK były spełnione należy stwierdzić, że sprawca:

- 1) był zobowiązany w sposób ustawą przewidziany do świadczenia alimentacyjnego,
- 2) świadczenia tego nie wykonywał, poprzez uchylanie się od tego obowiązku,
- 3) jego zachowanie – zaniechanie wypełniania obowiązku, miało cechę uporczywości,
- 4) to zaniechanie doprowadziło do nastąpienia opisanego w ustawie skutku.

Sam fakt zaniechania wykonywania obowiązku nie jest równoznaczny z uchylaniem się od niego. Decydując o penalizacji niealimentacji, należy ustalić przyczyny niewywiązywania się z jego wypełnienia. W pojęciu „uchyla się” zawarty jest zawsze negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do świadczenia, sprawiający że sprawca niedopełnia obowiązku, mimo że ma obiektywną możliwość jego wypełnienia. Sprawca obowiązku nie wypełnia, bo go wypełnić nie chce. Ten negatywny stosunek musi być zawsze poparty dowodami.

Element obiektywny „uchylania się” polega na czynieniu tego przez pewien czas. W Wytycznych wymiaru Sprawiedliwości Sąd Najwyższy przyjął, że okres wstrzymywania się od płacenia rat lub płacenia ich nieregularnie lub w ratach znacznie niższych niż należne nie może być krótszy niż 3 miesiące.

Element subiektywny zaś polega na szczególnym nastawieniu psychicznym, wyrażającym się w nieustępliwości, chęci postawienia na swoim. Uchylanie, o którym mowa musi się charakteryzować „uporczywością”. „Uporczywe uchylanie” wskazuje tak na powtarzalność zachowania, jak i na złą wolę sprawcy.

C. Skutek

Przestępstwo niealimentacji popełnione będzie tylko wtedy, gdy osoba zobowiązana do świadczeń alimentacyjnych nie wykonywała tych świadczeń, mogąc je wykonać i przez swe zaniechanie (uchylanie się od ich wykonywania) naraziła uprawnionego na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

Zgodnie z wypowiedzią Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 12.1.2005 r. ([II AKA 1/05](#), KZS 2005, Nr 7–8, poz. 117), dla realizacji występku, o którym mowa w [art. 209 § 1](#) KK, niezbędne jest m.in. niebudzące wątpliwości wykazanie, że w wyniku zaniechania, rozumianego jako uporczywe uchylanie się przez sprawcę od obowiązku świadczenia, pokrzywdzony narazony

został na niemożność zaspokojenia podstawowych, a nie wszystkich potrzeb życiowych. Rozwijając tę myśl, sąd wyjaśnił, że w sytuacji zaspokojenia w inny sposób pokrzywdzonemu potrzeb, o jakich mowa, nawet wówczas gdy sprawca uporczywie uchylał się od spełnienia swoich obowiązków, może on ponosić jedynie odpowiedzialność cywilną, ale nie karną.

Karalność

Zagrożenie karą i środkami karnymi

Występek niealimentacji zagrożony jest:

- 1) karą grzywny,
- 2) karą ograniczenia wolności albo
- 3) karą pozbawienia wolności do lat 2.

Ad 1) W myśl [art. 33 § 1](#) KK, grzywna orzekana jest w systemie stawek dziennych, w wysokości od 10 do 540 stawek. Wysokość jednej stawki dziennej wynosi nie mniej niż 10 zł, a nie więcej niż 2000 zł, w zależności od ustalonych przez sąd dochodów sprawcy, jego warunków rodzinnych, osobistych, stosunków majątkowych i możliwości zarobkowych. Gdyby sąd ustalił, że przestępstwo z [art. 209](#) popełnione zostało w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, to sąd może – orzekając przewidzianą w sankcji karę pozbawienia wolności, orzec obok niej karę grzywny (grzywna kumulatywna, [art. 33 § 3](#) KK).

Ad 2) Kara ograniczenia wolności nie może trwać dłużej niż miesiąc, ani nie dłużej niż jeden rok. Może być orzekana w dwóch postaciach. Albo jako obowiązek wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20–40 godzin w stosunku miesięcznym, albo w stosunku do osoby zatrudnionej sąd, zamiast obowiązku pracy, może orzec potrącenia od 10–25% z wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd. Tak w jednym, jak i w drugim wariancie kary, skazany nie może w trakcie jej odbywania, bez zgody sądu, zmieniać miejsca stałego pobytu i ma obowiązek udzielania wyjaśnień z przebiegu kary (por. [art. 34](#) i [35](#) KK). Równocześnie sąd skazując sprawcę na karę ograniczenia wolności, może orzec wobec niego jeden lub kilka obowiązków wymienionych w [art. 72](#) KK. Obowiązki, o których mowa to: przeproszenie pokrzywdzonego, wykonywanie pracy zarobkowej, nauka, przygotowanie do zawodu, łóżenie na utrzymanie innej osoby, powstrzymywanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddanie się leczeniu w szczególności odwykowemu, lub rehabilitacyjnemu o charakterze ambulatoryjnym; uczestnictwo w oddziałach korekcyjno-edukacyjnych; powstrzymywanie się od przebywania w określonych miejscach lub środowiskach; powstrzymywanie się od kontaktowania z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub określonych osób; opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Sąd może również orzec w stosunku do skazanego obowiązek naprawienia szkody w całości lub w części, jeżeli nie orzekł go tytułem środka karnego, lub do uiszczenia świadczenia pieniężnego, o którym mowa w [art. 39 pkt 7](#) KK.

Ad 3) Kara pozbawienia wolności przewidziana za przestępstwo z [art. 209 § 1](#) KK to kara od miesiąca do 2 lat.

Tryb ścigania

Ściganie uporczywej alimentacji następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego. Jeżeli natomiast

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy
w Rodzinie „Niebieska Linia” na zlecenie Państwowej
Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
801 12-00-02 (płatny pierwszy impuls)

pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne lub świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskutecznej egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.

Źródło: Komentarz do wybranych przepisów kodeksu karnego, *red. prof. dr hab. Jarosław Warylewski*, Rok wydania: 2012, Wydawnictwo: C.H.Beck, Wydanie: 1